

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาศาภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของครูประถมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ระดับการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

นโยบายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์การวางแผนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

โครงการที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงาน

การประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของครูประถมศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับ

สภาพและความต้องการของท้องถิ่น

การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริม-

ประสบการณ์ชีวิต

การพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

วิชช วงษ์ใหญ่ (2537 : 5) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นการกระทำประเภทเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบของหลักสูตรหรือการเปลี่ยนแปลงเฉพาะรายวิชาซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องมาจากการศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

สังค อุทรานันท์ (2532 : 30) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร 2 ลักษณะ คือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

สวัสดิ์ จงกล (2532 : 48) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นกระบวนการนำข้อกำหนดของหลักสูตรไปทำรายละเอียดในด้านเอกสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาระดับต่าง ๆ และผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษาในสถานศึกษาดำเนินการ ได้แก่ การจัดทำรายละเอียดเป็นคู่มือหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู กำหนดการสอน ฯลฯ ให้เป็นเอกสารประกอบหลักสูตร

สุมิตร ฤณานุกร (2523 : 5) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีขอบเขตรวมถึงการสร้างหลักสูตรขึ้นมา และการปรับหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาแล้วให้มีความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาและสังคม

ก๊ิด (Good, 1973 : 157-158) ได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ความหมาย คือ การปรับปรุงหลักสูตร และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง ระบบการพัฒนาหลักสูตรหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียน หรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัตถุประสงค์หลักสูตร วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล โดยจัดให้มีการปรับปรุงหลักสูตรทั้งระบบติดต่อกันไปหรือปรับปรุงโปรแกรมการศึกษาให้เหมาะสม

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การดัดแปลงหลักสูตรให้แตกต่างออกไปจากหลักสูตรเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นมาใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงแบบของหลักสูตร

จากความคิดของนักการศึกษาดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการปรับปรุง หรือจัดทำหลักสูตรเสริมหลักสูตรแกนกลางที่มีอยู่แล้วให้มีความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน โดยการจัดทำรายละเอียดในแผนการสอน คู่มือครู เกี่ยวกับจุดหมายของการสอน วัสดุหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ไทเลอร์ (Tyler, 1950 : 1) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร โดยตั้งคำถามไว้ 4 ข้อ ดังนี้

- 1) ความมุ่งประสงค์ทางการศึกษาที่สถาบันการศึกษาต้องการให้เด็กได้รับมีอะไรบ้าง
- 2) การที่จะให้บรรลุตามความมุ่งประสงค์ที่ตั้งไว้ นั้น จะต้องจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้าง

3) จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

4) จะทราบได้อย่างไรว่า ได้บรรลุตามความมุ่งประสงค์นั้น ๆ แล้ว

จากแนวความคิดดังกล่าว ได้นำไปสู่ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่าน กล่าวไว้ ดังนี้

ทาบา (Taba, 1962 : 12) กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรว่า ประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน คือ

- 1) สำรวจปัญหา ความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
- 2) กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 3) คัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน
- 4) จัดลำดับเนื้อหาสาระ
- 5) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
- 6) จัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้
- 7) กำหนดวิธีการ ประเมินผลและแนวทางปฏิบัติ

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529 : 140) กล่าวว่าในการพัฒนาหลักสูตร ควรดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

- 1) การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร
- 2) การกำหนดเนื้อหาของหลักสูตร

- 3) การนำหลักสูตร ไปใช้
- 4) การประเมินผลหลักสูตร
- 5) การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ธีรกร บัวศรี (2531 : 129) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรในความหมายของการจัดทำหลักสูตรแกนกลาง มีขั้นตอนดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร
- 2) การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร
- 3) การกำหนดรูปแบบและ โครงสร้างของหลักสูตร
- 4) การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
- 5) การเลือกเนื้อหาวิชา
- 6) การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
- 7) การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
- 8) การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
- 9) การกำหนดการประเมินผลการเรียนรู้

สังข์ อุหรานันท์ (2532 : 38) ได้เสนอขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- 2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย
- 3) การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
- 4) การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
- 5) การนำหลักสูตร ไปใช้
- 6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร
- 7) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ปราณี สังขะตะวรรณ (2536 : 302) กล่าวถึงกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรว่า ประกอบด้วย การดำเนินการ ดังนี้

- 1) การสำรวจความต้องการของผู้เรียนและสังคม
- 2) การกำหนดวัตถุประสงค์
- 3) การกำหนดเนื้อหาสาระ
- 4) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (รวมทั้งการประเมินผล)
- 5) การนำหลักสูตรไปทดลองใช้

6) การปรับปรุงหลักสูตร

โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2537 : 25-29) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบว่ามีขั้นตอนสำคัญ ๆ หลายขั้นตอนดังนี้ คือ

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- 2) การกำหนดเป้าประสงค์ จุดหมาย และจุดประสงค์
- 3) การเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
- 4) การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 5) การกำหนดอัตราเวลาเรียนและหลักเกณฑ์ในการวัดผลและประเมินผลการเรียน
- 6) การนำหลักสูตรไปใช้
- 7) การประเมินผลหลักสูตร
- 8) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

จากแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรและแนวคิดในการกำหนดขั้นตอนหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรมีกระบวนการดังนี้

- 1) การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา
- 2) การคัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหา รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ
- 3) การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
- 4) การนำหลักสูตรไปใช้
- 5) การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

8. ระดับการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับห้องเรียน ซึ่งมีนักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้

ระวีวรรณ ศรีศรีรามครัน (2532 : 235) กล่าวว่า iva การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ คือ หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรระดับชาติซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะกว้างและมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้ที่อยู่ในชาติมีความรู้ความสามารถตรงตามปรัชญา แนวคิด และสภาพสังคมที่เป็นส่วนรวม หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นการพิจารณาเลือกและปรับหลักสูตรที่เป็นสาระสำคัญให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและจัดทำเป็นโครงการเรียนการสอน หลักสูตรระดับโรงเรียน เป็นการนำหลักสูตรแม่บทและหลักสูตรท้องถิ่นมาพิจารณาเลือกและปรับส่วนที่เป็นสาระสำคัญให้สอดคล้องกับสภาพของโรงเรียนในรูปของแผน

การสอน

สุมิตร ฤกษ์นุกกร (2523 : 180) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นไม่ควรจำกัดขอบเขตไว้เฉพาะในระดับกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ควรจะทำให้กระจายไปในระดับต่าง ๆ 4 ระดับดังต่อไปนี้

- 1) การพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติ เอกสารหลักสูตรในระดับนี้ ได้แก่ ตัวหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการและคู่มือครู ซึ่งจะช่วยให้ความกระจ่างแก่ผู้นำหลักสูตร ไปใช้
- 2) การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ท้องถิ่นในที่นี้หมายถึง เขตการศึกษา มีหน้าที่ขยายและปรับหลักสูตรระดับชาติในลักษณะการจัดทำประมวลการสอน ซึ่งจะช่วยให้หลักสูตรระดับชาติมีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในเขตการศึกษานั้น ๆ
- 3) การพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน ในระดับนี้ จะขยายและปรับประมวลการสอนอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ละเอียดยิ่งขึ้น จนกระทั่งสามารถแยกแยะรายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่จะสอนออกมาเป็นกำหนดเวลาได้ เอกสารหลักสูตรในระดับนี้ ได้แก่ โครงการสอน คู่มือครูหรือคู่มือการสอน
- 4) การพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นเรียน ในระดับนี้จะเป็นการตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนจะทำเป็นบันทึกการสอน

อารี สัตถะทวี (2515 : 106, อ้างถึงใน อุตสาหะ พาสกุล, 2531 : 9) กล่าวถึงมาตรฐานหลักสูตรว่ามี 3 ระดับ คือระดับชาติหรือระดับต้น จะมีการตั้งจุดมุ่งหมายว่าจะให้เยาวชนมีคุณลักษณะความสามารถอย่างไร การร่างหลักสูตรระดับชาติก็จะต้องทำในลักษณะกลาง ๆ จากหลักสูตรระดับชาติที่จะต้องนำไปจัดทำในระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่ระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับกลุ่มโรงเรียน โดยพิจารณาตีความให้สัมพันธ์กับลักษณะชีวิตในท้องถิ่น หลักสูตรระดับท้องถิ่น ระดับนี้ครูผู้สอนจะต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสามารถวัดผลว่าสอนให้โรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เพียงไร

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 52-57) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นควรจะมีตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับโรงเรียน คือ

- 1) การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ โดยการยึดถือแนวทางระดับชาติ โครงการต่าง ๆ ระบบการศึกษา และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตร
- 2) การพัฒนาหลักสูตรระดับมณฑล หลักสูตรของแต่ละมณฑลจะเป็นแนวทางให้โรงเรียนนำไปพัฒนาให้เหมาะสม ผู้จัดทำหลักสูตร คือ ผู้บริหารการศึกษา คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร และคณะกรรมการที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ

3) การพัฒนาหลักสูตรระดับกลุ่มโรงเรียน เป็นการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งผู้ทำหน้าที่พัฒนาได้แก่ สถานหลักสูตร คณะกรรมการหลักสูตร และคณะกรรมการที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ

4) หลักสูตรระดับโรงเรียน จัดทำโดยแผนกวิชาต่าง ๆ และคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน

5) หลักสูตรของคณะครู จัดทำโดยแต่ละระดับชั้นและแต่ละแผนกวิชา

6) หลักสูตรของครูแต่ละคน จัดทำโดยครู ผู้ปกครอง และนักเรียน

จากความเห็นของนักการศึกษาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร มี 4 ระดับ คือ

1) ระดับชาติ ซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง มีลักษณะกว้าง ๆ เพื่อให้ระดับท้องถิ่นนำไปขยายและปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม

2) ระดับท้องถิ่น หมายถึงการพัฒนาหลักสูตรระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัด เป็นการนำหลักสูตรระดับชาติมาปรับ หรือขยายให้มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในเขตการศึกษาหรือจังหวัดนั้น ๆ

3) ระดับโรงเรียน ในระดับนี้ เป็นการนำหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่นมาปรับให้สอดคล้องกับสภาพของโรงเรียน โดยคำนึงถึงรายละเอียดที่จะนำไปใช้

4) ระดับห้องเรียน เป็นการจัดทำหลักสูตรให้ละเอียดยิ่งขึ้นและมีความเหมาะสมกับผู้เรียน จนสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมาย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

รัตนะ บัวสนธ์ (2536 : 160) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึงมวลประสบการณ์ความรู้ใด ๆก็ตามที่หน่วยงานหรือบุคคลในท้องถิ่นร่วมกันจัดทำขึ้นเป็นเอกสารหลักสูตร เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 67) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแม่บทที่มีการจัดทำรายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ ที่จัดทำเพิ่มขึ้นให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ที่วัด

เศรษฐกิจ อาชีพ และสังคมอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังสามารถนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิต อาชีพ และสังคมให้ดียิ่งขึ้น

ส่วนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 24) กล่าวว่า เป็นการนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณาวิเคราะห์เพื่อการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระบางอย่างให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

สมิทร คุณานุกร (2523 : 183) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึงการขยายและปรับหลักสูตรระดับชาติให้มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

การขยายหลักสูตรระดับชาติ คือ การนำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาขยายความจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นจนครูสามารถนำไปสอนได้

ส่วนการปรับหลักสูตรระดับชาติ เป็นการนำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม ภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำเอาหลักสูตรแกนกลางในระดับชาติมาปรับให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ด้วยการจัดทำรายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน และเอกสารความรู้ ต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่โดยหน่วยงานหรือบุคคลในท้องถิ่น

2. ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น สวัสดิ์ อุทรานันท์ (2532 : 310) ได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะกรรมการ
- ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
- ขั้นที่ 4 พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรแกนกลางกับสภาพของท้องถิ่น
- ขั้นที่ 5 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรแกนกลาง และ/หรือจัดสร้างกระบวนการเรียนการสอนใหม่
- ขั้นที่ 6 คำนึงการใช้หลักสูตร
- ขั้นที่ 7 ประเมินผลการใช้หลักสูตร
- ขั้นที่ 8 ทำการปรับปรุงแก้ไข

บันลือ พุททชะวัน (2521 : 175) กล่าวว่า หลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น ควรจะมีความสัมพันธ์กัน ตั้งแต่การนำหลักสูตรแกนกลางมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น จนถึงการนำไปปฏิบัติ ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลาง โดยพิจารณาจุดประสงค์ หลักการ และเนื้อหา
 - 2) ศึกษาแผนการสอนกลาง
 - 3) ศึกษาสื่อการเรียนกลาง
 - 4) การจัดทำแผนการสอนท้องถิ่น ด้วยการปรับปรุงแนวการสอนกลางโดยอาศัยข้อมูลท้องถิ่นเป็นหลัก ในขั้นนี้ควรสร้างบทเรียนและแผนการสอนของท้องถิ่นให้เหมาะสม
 - 5) ปฏิบัติการสอน ครูผู้สอนทำการสอนตามแผนการสอนของท้องถิ่น
- สุมิตร คุณานุกร (2523 : 192-196) ได้เสนอแนะขั้นตอนและวิธีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

- 1) การจัดตั้งคณะกรรมการ โดยยึดหลักว่า ควรจะเลือกบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์หลาย ๆ ด้าน เป็นกรรมการและควรจะให้ครูร่วมเป็นกรรมการด้วย
- 2) การจัดตั้งอนุกรรมการจัดทำประมวลการสอน
- 3) การศึกษาและวิจัยหาข้อมูล คณะกรรมการควรดำเนินงานหาข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้
 - 3.1) ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรระดับชาติ
 - 3.2) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา
 - 3.3) ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวลการสอนที่ได้จัดทำขึ้นมาแล้ว

ในอดีต

- 3.4) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละเขตการศึกษา
- สิริพร บุญญานันต์ (2530 : 2-6) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้

ดังนี้

- 1) ศึกษารวบรวมข้อมูลของท้องถิ่น ทั้งข้อมูลทั่วไปและข้อมูลทางการศึกษา
- 2) วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อคำตอบในเรื่องที่สำคัญและท้องถิ่นต้องการเน้น
- 3) ศึกษาหลักสูตรแม่บท ได้แก่ ปรัชญา หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหา แนวดำเนินการ หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และระเบียบในการประเมินผล
- 4) กำหนดรายละเอียดในโครงสร้างของหลักสูตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น
- 5) กำหนดวิธีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมี 2 วิธี คือ
 - 5.1) ทำหลักสูตรเอง

5.2) ปรับหลักสูตรของกระทรวง

การทำหลักสูตรเอง มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1) กำหนดจุดประสงค์ โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา จุดหมาย และหลักการของหลักสูตรแม่บท

2) เลือกและจัดเนื้อหา

3) จัดระบบการเรียนการสอน ได้แก่ การผลิตและการใช้สื่อ

การปรับปรุงหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มีขั้นตอน ดังนี้

1) กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน

2) การทำสื่อเสริม

3) ทำคู่มือชี้แจงแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและใช้สื่อ และการประเมินผล เสริมจากคู่มือของส่วนกลาง

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีขั้นตอนหรือวิธีการ ดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางและสภาพปัจจุบันปัญหาของท้องถิ่น

2) พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรแกนกลางกับสภาพท้องถิ่น

3) กำหนดรายละเอียดในโครงสร้างของหลักสูตรแกนกลางที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

4) กำหนดวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า จะทำหลักสูตรขึ้นเองเพื่อเสริมหลักสูตรแกนกลาง หรือจะทำการปรับจากหลักสูตรแกนกลาง

5) จัดทำแผนการสอนและคู่มือครู

6) ดำเนินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น

7) ประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นและปรับปรุงแก้ไข

8. ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น นักพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอน ควรคำนึงถึงจุดเน้นสำคัญ 3 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 68)

1) เนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่จะกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ควรเจาะลึกและมากพอที่จะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมของตนเองและท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ ทั้งช่วยให้มีความรักถิ่นและไม่คิดอพยพหลบหนีไปจากบ้านเกิด

2) กระบวนการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น เพื่อให้มีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริง และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น

3) กระบวนการเรียนการสอนมุ่งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยอย่างใกล้ชิด อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (โรงงาน สถานประกอบการ) ทรัพยากรมนุษย์ (วิทยากร ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ) ตลอดจนกิจกรรม โครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2532 : 68) กล่าวว่า ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1) ควรใช้ข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ โดยอาศัยวิธีการสำรวจ ศึกษา วิเคราะห์วิจัย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสมกับบุคคลและสภาพของท้องถิ่น

2) กระบวนการทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรใช้วิธีการแบบประชาธิปไตยและใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ การวิเคราะห์ระบบและการสังเคราะห์ระบบที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

3) การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาและโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูผู้สอน

4) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะประสบผลสำเร็จ ต้องพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียนในระดับประถมศึกษาให้สำเร็จเสียก่อน

5) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก่อนนำไปใช้จะต้องวิเคราะห์และทดลองใช้เสียก่อนเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้มีคุณภาพในการนำไปใช้จริง ถึงแม้ว่ามีการใช้จริงแล้วก็ตาม จะต้องมีการวิจัย ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ

6) เอกสารหลักสูตรจะต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับหลักสูตรในระดับท้องถิ่น

7) การพัฒนาหลักสูตรจะต้องใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและให้เหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุดเพื่อที่จะให้เด็กตอบสนองการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

8) ครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา เป็นผู้สร้างและพัฒนาหลักสูตรระดับหน่วยการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นด้วยตนเอง หากเป็นงานของกรมวิชาการแต่ผู้เดียวเพราะถือว่าครูในท้องถิ่นเป็นผู้เข้าใจท้องถิ่นดีที่สุด

การศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตร กุญจิ (Khunji, 1991 : 792A) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้บริหาร โรงเรียนมีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและการปรับปรุงหลักสูตร ในโรงเรียนสามารถเกิดขึ้นได้และ

ประสบผลสำเร็จด้วยความร่วมมือของครู และ แบ็ตติสัน (Battison, 1991 : 2252A) พบว่า ลักษณะหรือแบบการเป็นผู้นำของผู้บริหารจะมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่จะชี้นำแนวทางการทำงานของคณะกรรมการประจำท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น จะต้องคำนึงถึงความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคคลที่เข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นมากที่สุด เมื่อกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จะต้องเชื่อถือได้และช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจท้องถิ่นของตนเองดีขึ้น กระบวนการเรียนการสอนจะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยอย่างใกล้ชิด

นโยบายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

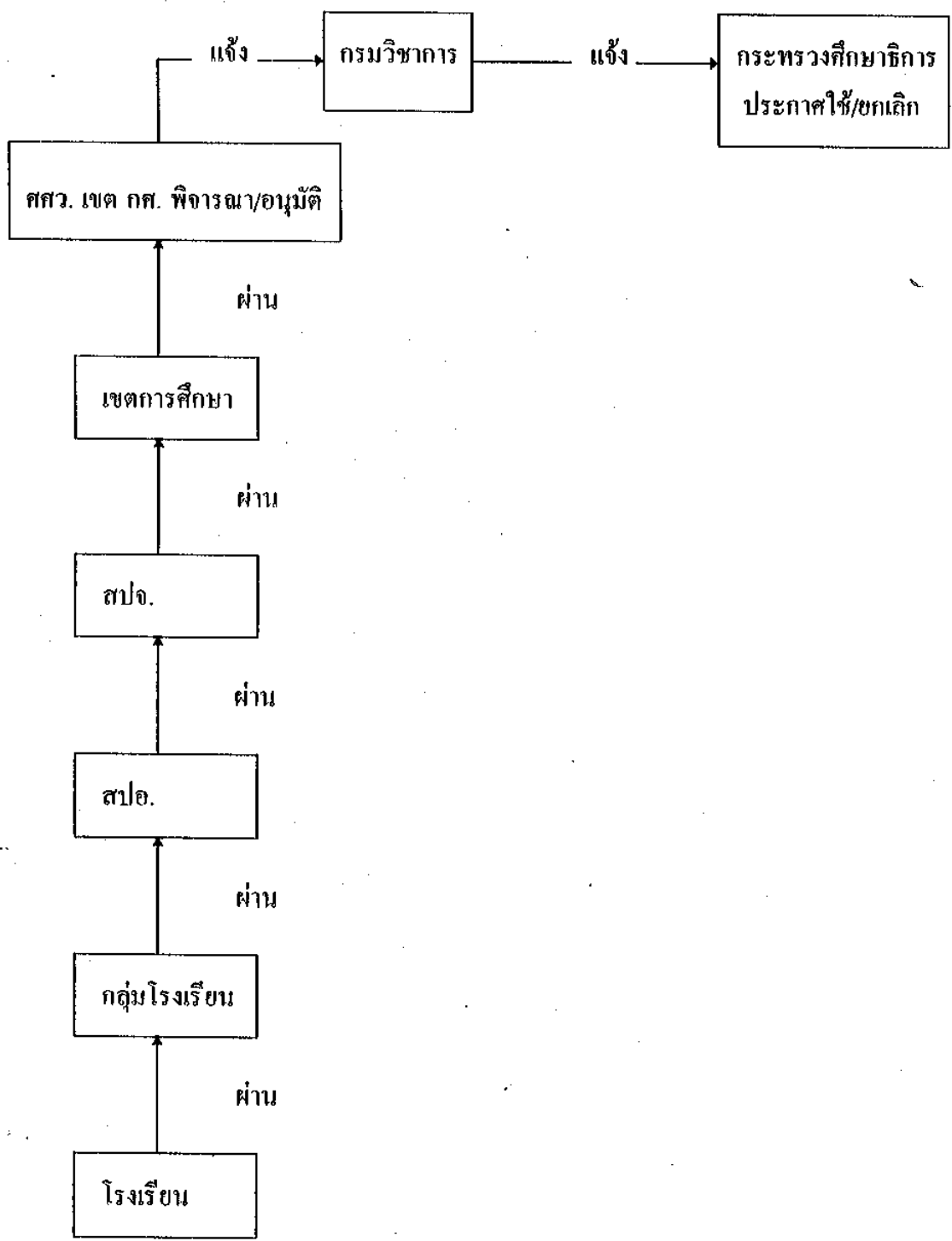
จุดเน้นสำคัญประการหนึ่งของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) คือ การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น หลักสูตรจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น อันได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา พัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการ ได้กำหนดแนวปฏิบัติสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ให้สามารถพัฒนาหลักสูตรและสื่อการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นได้ตามความเหมาะสม ซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ, 2536 : 11) คือ

- 1) ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไป
- 2) ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา ด้วยการเพิ่ม ลด หรือ ปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท
- 3) เลือกใช้ ปรับปรุงเพิ่มเติม ตัดทอนเนื้อหา สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด
- 4) จัดทำเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ โดยเนื้อหาวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่จะต้องไม่ซ้ำซ้อนกับที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท ซึ่งในระดับประถมศึกษา สามารถจัดทำเนื้อหาเพิ่มเติมในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ แขนงงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ

5) จัดทำสื่อการเรียน (หนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์และหรือแบบฝึกหัด) ขึ้นใหม่ เพื่อให้ประกอบการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาที่มีอยู่เดิมและที่จัดทำขึ้นใหม่ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามลักษณะที่ 1-3 เมื่อได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว โรงเรียนสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้โดยความเห็นชอบของหัวหน้าสถานศึกษา

ส่วนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามลักษณะที่ 4-5 เมื่อได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต้องเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายพิจารณาอนุมัติ หรืออนุญาตเสียก่อน แล้วจึงนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ ซึ่งการเสนอขออนุมัติจะต้องเสนอตามลำดับต่อไปนี้คือ ให้เสนอผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับในสายงาน จนถึงคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมของเขตการศึกษาพิจารณาอนุมัติดังแผนภูมิ (กรมวิชาการ, 2536 : 67)

แผนภูมิการเสนอขออนุมัติหลักสูตรท้องถิ่นต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัด การศึกษาระดับประถมศึกษาได้เสนอแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้ (สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 66-72)

1) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีจุดเน้นสำคัญ ประการหนึ่งคือ การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น จึงให้โอกาสท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง โรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น และจัดการเรียน การสอนในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรตาม ความต้องการของท้องถิ่น

2) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1) การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เพียงบางส่วน

2.2) การจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่

การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เพียงบางส่วน ได้แก่ การปรับและเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาวิธีการสอนให้หลากหลาย การพัฒนาหลักสูตรใน ลักษณะนี้ สามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องขออนุญาต

การจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่ เป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นใหม่ จะต้องขออนุมัติตามขั้นตอน ก่อนนำไปใช้

3) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนด อัตราเวลาเรียนในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ แต่ละระดับชั้นไว้โดยประมาณ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้ โรงเรียนสามารถนำเรื่องราวหรือสิ่งที่น่าสนใจใกล้ตัวนักเรียนในท้องถิ่น หรือกิจกรรมที่ต้องการ เน้นเป็นพิเศษ มาสอนสอดแทรกเพิ่มเติมให้กับนักเรียนได้ เพื่อนักเรียนจะได้เรียนรู้และเห็นคุณค่า ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น นอกจากนี้ โรงเรียนสามารถกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพิ่มเติมในสุมค บระจำชั้น (ป.02-2) ซึ่งเปิดช่องว่างไว้กลุ่มประสบการณ์ละไม่เกิน 3 จุดประสงค์

4) การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

4.1) ขั้นที่ 1 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน โดยดำเนินงานดังนี้

4.1.1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น สภาพ ของโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

4.1.2) ศึกษาหลักสูตรแม่บท คำอธิบายหลักสูตรว่าเปิดโอกาสให้โรงเรียนมี ส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร คือ การปรับและเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา การปรับและเสริม กิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาวิธีสอนให้หลากหลาย จัดทำสื่อการเรียนการสอนเอกสาร

ความรู้เพิ่มเติม และ จัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม

4.2) ขั้นที่ 2 กำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น คือ การนำข้อมูลพื้นฐานมา กำหนดความต้องการจำเป็น โดยจัดอันดับความสำคัญของสิ่งที่จะพัฒนาหลักสูตร เช่น ปัญหา อาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาสังคม เป็นต้น

4.3) ขั้นที่ 3 กำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ โรงเรียนสามารถ กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพิ่มเติมให้สอดคล้องในสิ่งที่จะเรียนในสมุดประจำชั้น (ป.02-2)

4.4) ขั้นที่ 4 จัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือเนื้อหาหรือกิจกรรมที่โรงเรียนกำหนดให้ เรียน

4.5) ขั้นที่ 5 จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อการสอน

4.6) ขั้นที่ 6 การปรับปรุงและพัฒนา ได้แก่ การนำหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนา แล้วไปทดลองใช้ ประเมินผลและปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น

5) หลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนพัฒนาขึ้นเพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิต สภาพ เศรษฐกิจ สภาพสังคมตามที่ปรากฏจริงในท้องถิ่นนั้น ควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการ คือ

5.1) เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น

5.2) เป็นสภาพปัญหาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนใน ท้องถิ่น

5.3 ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของ ท้องถิ่นได้ดีขึ้น

5.4) ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักถิ่น และมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น

5.5) ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้ รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

สรุปได้ว่า กรมวิชาการได้กำหนดแนวปฏิบัติสำหรับ โรงเรียนประถมศึกษาให้สามารถ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ในหลาย ลักษณะด้วยกันคือ การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เพียงบางส่วน ได้แก่ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับเนื้อหาวิชา ปรับปรุงเลือกใช้สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ และ /หรือจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ได้แก่ จัดทำเนื้อหาวิชาขึ้นมาใหม่ และจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่ ทั้งเนื้อเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติได้เสนอแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่าประกอบด้วย 6

ขั้นตอน คือ การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน กำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น กำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ จัดทำคำอธิบายรายวิชาเนื้อหาหรือกิจกรรม จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อการสอน และการปรับปรุงและพัฒนา

ยุทธศาสตร์การวางแผนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนามากกว่าที่จะเป็นการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 8-26) จึงได้กำหนดรูปแบบการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์เพื่อใช้ประกอบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยเสนอแนะกิจกรรมสำคัญไว้ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา

แนวโน้มของการพัฒนา หมายถึง สภาพที่จะเป็นไปหรือเกิดขึ้นในชุมชนที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปเป็นระยะ ๆ แล้วแต่สภาพ การที่จะทราบแนวโน้มของการพัฒนาชุมชนจะเป็นไปในทิศทางใดนั้น ท้องถิ่นต้องวิเคราะห์สภาพของท้องถิ่นแต่ละด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และจะมีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด อย่างไร การวิเคราะห์แนวโน้มของการพัฒนาจะทำให้ทราบถึงโอกาสและข้อจำกัดที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งจะมีผลทำให้ท้องถิ่นมองเห็นช่องทางหรือโอกาสของการที่จะพัฒนา ขณะเดียวกันก็จะทำให้ทราบถึงข้อจำกัด ซึ่ง ได้แก่ สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคหรือข้อขัดขวางในการที่จะลงมือพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

โอกาส หมายถึง ช่องทางหรือความเป็นไปได้สูงในการที่จะลงมือพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะชุมชนมีความพร้อมในเรื่องนั้นสูง ซึ่งจะมีผลเอื้อต่อการลงมือพัฒนา ทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก สิ่งที่ดีว่าเป็น “โอกาส” นั้น ได้แก่ สิ่งที่ยังไม่มีการดำเนินการ หรือสิ่งที่ดีว่าเป็นสิ่งที่ยังค้างงัดในกระบวนการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และ การพัฒนาที่เกิดจากการที่ไม่ได้นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้คุ้มค่า

ข้อจำกัด หมายถึง สภาพของชุมชนที่เป็นอยู่ด้านใดด้านหนึ่งที่มีสภาพต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น สิ่งเหล่านี้จัดว่าเป็นปัญหา ข้อจำกัด ข้อขัดขวาง หรืออุปสรรคต่อการที่จะลงมือพัฒนาในเรื่องนั้น ๆ และในทางปฏิบัติ การพัฒนาจะกระทำได้สำเร็จก็ต่อเมื่อได้มีการแก้ไขปัญหา ข้อจำกัด ข้อขัดขวาง หรืออุปสรรคนั้นเสียก่อน

การศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น จะต้องรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ มาใช้ในการ

วิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มของการพัฒนา เช่น

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ รายได้ แหล่งเงินทุน การตลาด โรงงาน
อุตสาหกรรม ฯลฯ

ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี การละเล่น ศาสนา ฯลฯ

ด้านการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ โรงเรียน นักเรียน ครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
สถานศึกษา แหล่งวิทยากร

ด้านประชากร ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ การเพิ่ม/ลด แรงงาน ตลาดแรงงาน สุขภาพ
อนามัย ฯลฯ

ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ สภาพ
แวดล้อม มลภาวะ ฯลฯ

ด้านการสื่อสาร/คมนาคม ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า
ประปา ถนน ฯลฯ

ขั้นตอนของการวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มของการพัฒนานั้น ท้องถิ่นจะต้องดำเนินการ
ดังนี้

1.1) รวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม
การศึกษา ประชากร สิ่งแวดล้อม การคมนาคม การสื่อสาร ฯลฯ จากแหล่งข้อมูลเกี่ยวข้องซึ่งอาจ
ได้แก่ ศูนย์สนเทศทางการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาล เอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละ
สาขาวิชาหรืออาจดำเนินการศึกษาเองก็ได้

1.2) ศึกษาวิเคราะห์และประมวลข้อมูลให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ แล้วสรุปสภาพ
แนวโน้มของแต่ละด้านว่าเป็นอย่างไร และในแต่ละด้านนั้น มีอะไรที่ถือว่าเป็นลักษณะเด่น และ
ลักษณะค่อย

1.3) สรุปสภาพแนวโน้มการพัฒนาของชุมชนว่า จะเป็นไปในทิศทางใด พร้อมทั้ง
ระบุโอกาสและข้อจำกัดที่มีอยู่ของชุมชนด้วย

2) การศึกษาความต้องการของชุมชน

การศึกษาความต้องการของชุมชน เป็นการศึกษารหัสหรือสำรวจความต้องการของ
ประชาชน ผู้ปกครอง นักเรียน รวมทั้งบุคลากรในโรงเรียนซึ่งอยู่ในชุมชนที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ว่า บุคคล
ต่าง ๆ เหล่านี้ มีความต้องการในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม
ประชากร สิ่งแวดล้อม ฯลฯ อย่างไร และเพียงใด วิธีการได้มาซึ่งความต้องการของชุมชนนี้
ท้องถิ่นจะใช้วิธีการทางตรง คือ การออกไปสอบถามบุคคลทุกสาขาอาชีพในชุมชนเอง หรือใช้วิธี

การทางอ้อม โดยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นความต้องการของชุมชนจากที่มีหน่วยงานหรือบุคคลทำไว้แล้วก็ได้ ผลของการศึกษาหรือสำรวจความต้องการของชุมชนนี้ จะเป็นข้อมูลหนึ่งที่ห้องถิ่นนำมากำหนดเป็นเป้าหมายหรือทิศทางในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน

การศึกษาหรือสำรวจความต้องการของชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

2.1) พิจารณากำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษาหรือสำรวจ เช่น ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ

2.2) พิจารณากำหนดกลุ่มเป้าหมายประชากรที่จะใช้ในการศึกษาสำรวจ ซึ่งได้แก่ ผู้ปกครอง ประชาชน นักเรียน เป็นต้น

2.3) พิจารณากำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษา สำรวจ

2.4) สร้างเครื่องมือสำหรับศึกษา สำรวจ

2.5) เก็บรวบรวมข้อมูล

2.6) วิเคราะห์ข้อมูล

2.7) สรุปข้อมูลตามความต้องการของชุมชน โดยอาจจัดเรียงลำดับตามความต้องการหรือความสำคัญก็ได้

3) การศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา

สิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ได้แก่ ปรัชญาการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล นโยบายของกระทรวง/กรม ดันสังกัด หลักสูตร ปรัชญาของโรงเรียน แผนพัฒนาจังหวัด ระเบียบต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังชนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งสภาพทางกายภาพของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ ที่ตั้ง ความอุดมสมบูรณ์หรือความขาดแคลนทรัพยากร ฯลฯ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่จะมีผลกระทบ ทำให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรการ แนวปฏิบัติ แผนดำเนินการ และสภาพทางธรรมชาติที่เป็นอยู่

ในการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนนี้ ห้องถิ่นจะต้องดำเนินการ ดังนี้

3.1) พิจารณากำหนดสิ่งที่ถือว่ามิอิทธิพล หรือเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้สถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้เป็นไป หรือสอดคล้องกับที่ได้ระบุไว้ หรือสอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่

3.2) ศึกษาข้อมูลตามข้อ 3.1 อย่างละเอียด

3.3) วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาข้อมูลแต่ละอย่าง ว่ามีผลหรือมีเงื่อนไข ทำให้สถานศึกษาต้องปฏิบัติหรือดำเนินงานในเรื่องอะไร และอย่างไรบ้าง

3.4) วิเคราะห์ สรุปผลที่ได้จากการสรุปของแต่ละระดับในข้อ 3.3 ว่า จากข้อสรุปที่ได้ทั้งหมดนั้น มีเรื่องอะไรบ้างที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นมากที่สุดที่สถานศึกษาจะต้อง

ดำเนินการภายในช่วงระยะเวลาดังกล่าว แล้วนำมาเขียนกำหนดเป็นแนวการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นข้อ ๆ ตามลำดับ

4) การศึกษาศักยภาพของโรงเรียน

การศึกษาศักยภาพของโรงเรียนเป็นการศึกษาสภาพทั่วไปของโรงเรียนว่ามีความพร้อมในเรื่องไหน อย่างไร และในการดำเนินงานทั้งด้านบริหารและวิชาการที่ผ่านมา โรงเรียนประสบผลสำเร็จ หรือมีข้อเสียด้านใดมากที่สุด เพราะสาเหตุใด ซึ่งความพร้อมของโรงเรียนนี้ถือว่าเป็นจุดเด่นของโรงเรียน รวมทั้งปัจจัยที่อยู่ภายนอกโรงเรียน เช่น ความร่วมมือของชุมชน ผู้ปกครอง หน่วยงาน สถานข้าราชการ ฯลฯ ถือว่าเป็นปัจจัยหรือความพร้อมและจุดเด่นของโรงเรียนเช่นกัน ขณะเดียวกัน ท้องถิ่นจะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่า โรงเรียนไม่มีความพร้อมหรือมีปัจจัยใดที่ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียน ไม่ประสบผลสำเร็จ ผลของการศึกษาความพร้อม ความไม่พร้อม หรือจุดเด่น จุดด้อยของโรงเรียนนี้ ทำให้ทราบถึงสิ่งที่เรียกว่า ศักยภาพของโรงเรียน แต่จะต้องไม่ว่าความพร้อมหรือไม่พร้อมด้านงบประมาณมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์

การศึกษาศักยภาพของโรงเรียนนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 4.1) ศึกษาสภาพของโรงเรียนด้านต่าง ๆ เช่น บุคลากร การบริหาร วัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือระหว่างบุคลากรในโรงเรียน ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน/ท้องถิ่น
- 4.2) วิเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนที่มีอยู่ว่า ในแต่ละด้านนั้นมีความพร้อมมากน้อยเพียงใด แล้วสรุปว่ามีอะไรเป็นจุดเด่น หรือจุดด้อยของแต่ละด้านนั้น
- 4.3) วิเคราะห์สรุปภาพรวมจากจุดเด่น จุดด้อยในแต่ละด้านออกมาเป็นศักยภาพของโรงเรียน โดยอาจจัดเรียงลำดับตามขีดความพร้อมที่เป็นอยู่

5) การกำหนดงานโครงการพัฒนาของท้องถิ่น

หลังจากที่ท้องถิ่นได้ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนที่ได้กล่าวมาแล้ว ท้องถิ่นจะต้องนำเอาผลของการศึกษาวิเคราะห์ทั้งหมดนั้นมาจัดทำเป็นระบบให้มองเห็นภาพของงานตลอดแนว แล้วกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาหรือเป้าหมายการจัดการศึกษาของท้องถิ่น

เป้าหมาย ในที่นี้ หมายถึง ระดับคุณภาพชีวิตที่พึงประสงค์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งโดยพิจารณากำหนดจากคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตัวผู้เรียน ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ในการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาของท้องถิ่น จะต้องพิจารณาจากข้อมูลทุกด้านว่า จากเงื่อนไขที่เป็นอยู่ทั้งหมดนั้น ท้องถิ่นควรจะพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบใดหรือระดับใดจึงจะเหมาะสมที่สุด มีโอกาสสำเร็จสูงสุด มีความเป็นไปได้มากที่สุด และมีคุณประโยชน์สำหรับการพัฒนามากที่สุด

ระดับคุณภาพชีวิต ไม่มีเกณฑ์แน่นอนตายตัว อาจเปลี่ยนแปลงได้ แต่อย่างไรก็ตาม คุณภาพชีวิตจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ ส่วนที่เป็นความจำเป็นของชีวิต และส่วนที่เป็นความพอใจหรือความรู้สึก ดังนั้น คุณภาพชีวิตที่ท้องถิ่นจะนำมากำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนา อาจกำหนดเป็นระดับได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 24)

ระดับที่ 1 ชีวิตที่สุขสบาย

ระดับที่ 2 ชีวิตที่เป็นที่รัก

ระดับที่ 3 ชีวิตที่เป็นประโยชน์

ระดับที่ 4 ชีวิตที่พัฒนาสังคม

ระดับที่ 5 ชีวิตที่รักเกียรติภูมิ

เมื่อท้องถิ่นกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาได้เรียบร้อยแล้ว ท้องถิ่นจะต้องวิเคราะห์ต่อไปว่า ในการที่จะทำให้บรรลุตามเป้าหมาย หรือระดับคุณภาพชีวิตที่กำหนดนั้น มีองค์ประกอบอะไรบ้าง และในแต่ละองค์ประกอบมีแนวปฏิบัติหรือวิธีการอะไรบ้างที่จะทำให้บรรลุถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น

ในการที่ท้องถิ่นจะพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวปฏิบัติที่มีอยู่มากำหนดเป็นงาน โครงการ เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

5.1) พิจารณาตัดสินใจเลือกแนวปฏิบัติที่วิเคราะห์ไว้ในแต่ละองค์ประกอบ โดยนำเอาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งหมดนั้นมาประกอบการตัดสินใจด้วย และแนวปฏิบัติที่ท้องถิ่นตัดสินใจเลือกนี้ จะต้องเป็นแนวปฏิบัติที่ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้เป็นอย่างดีหรือทำได้สำเร็จ และมีความจำเป็นที่จะต้องทำ ทั้งนี้ ท้องถิ่นอาจนำเอาแนวปฏิบัติที่พิจารณาตัดสินใจเลือกนั้น จัดเรียงตามลำดับความจำเป็นหรือความสำคัญ

5.2) ศึกษาหลักสูตรว่า ได้กำหนดเรื่องที่จะพิจารณาไว้ในส่วนไหนของหลักสูตร และกำหนดให้ปฏิบัติอย่างไร รวมทั้งศึกษาว่า สถานศึกษาได้มีการปฏิบัติเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงใด

5.3) จัดทำตารางวิเคราะห์กิจกรรม/แนวปฏิบัติ เพื่อกำหนดลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรที่ท้องถิ่นหรือสถานศึกษาควรดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ

5.4) ลงมือพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะต่าง ๆ ที่ได้วิเคราะห์ออกมา

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องดำเนินการอย่างมียุทธศาสตร์ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้เสนอแนะยุทธศาสตร์การวางแผนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 5 ยุทธศาสตร์ คือ

- 1) การศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา
- 2) การศึกษาความต้องการของชุมชน
- 3) การศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา
- 4) การศึกษาศักยภาพของโรงเรียน
- 5) การกำหนดงานโครงการพัฒนาของท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในด้านอนามัย ประชากร การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพปัญหา กระบวนการแก้ปัญหา และสามารถนำประสบการณ์เหล่านั้นไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต โดยกำหนดจุดประสงค์ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2535 : 25)

- 1) มีความเข้าใจพื้นฐานและปฏิบัติตนได้ถูกต้องในด้านสุขภาพอนามัยทางร่างกายและจิตใจทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม
- 2) มีความรู้และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติ มีนิสัยใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
- 3) สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง
- 4) มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้
- 5) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- 6) มีความเข้าใจ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 7) เข้าใจหลักของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนในขอบเขตแห่งสิทธิเสรีภาพ
- 8) มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นเอกราชของชาติ เทอดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

วารี ฉิระจิตร (2534 : 6-7) กล่าวถึงจุดประสงค์ของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า จุดมุ่งหมายทั่วไปของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจะเน้นเรื่องใกล้ตัวและเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาปัจจุบัน คือ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย การขาดความรู้พื้นฐานที่จะสามารถดำรงชีวิตที่ดี การปรับตนเองให้ทันความเจริญทางเทคโนโลยี การไม่สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ การขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม

โครงสร้างของหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่เป็นเนื้อหา ได้แบ่งลักษณะของชีวิตที่ควรสร้างเสริมไว้ 4 ด้าน คือ

- 1) ชีวิตที่อยู่รอด มุ่งสร้างประสบการณ์ที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยของผู้เรียนให้ผู้เรียนรอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ มีพละนามัยสมบูรณ์ เป็นพลเมืองที่สมบูรณ์แข็งแรงของชาติ
- 2) ชีวิตที่อยู่ดี มุ่งสร้างประสบการณ์ที่ช่วยให้ชีวิตมีหลักฐานมั่นคงขึ้น ให้ผู้เรียนรู้แนวทางการทำมาหากิน รู้จักการผลิต การใช้ การออมทรัพย์ สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
- 3) ชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อม มุ่งสร้างความเข้าใจและเจตคติที่จะช่วยให้ชีวิตพัฒนาไปด้วยดี ปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสังคมมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นเทคโนโลยี
- 4) ชีวิตที่มีหลักการ มุ่งเน้นถึงหลักการในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและประเทศชาติ สร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยที่มิพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สุนน อมรวิวัฒน์, 2527 : 318)

กล่าวโดยสรุป กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีลักษณะเฉพาะ คือ

- 1) เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการดำรงพัฒนาและแก้ปัญหาชีวิตของบุคคล บวกกับความรู้ ทักษะ และเจตคติที่จะทำให้นักเรียนสามารถพัฒนา ปรับตัวและใช้ประโยชน์สูงสุดจากสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสังคมมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และเทคโนโลยี
- 2) บูรณาการเนื้อหาที่สัมพันธ์กันเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน โดยจัดเนื้อหาเป็นหน่วยการเรียนรู้
- 3) ลักษณะของเนื้อหาในขั้นต้นจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ตัวเด็กและมวลประสบการณ์จะขยายกว้างออกไปในขั้นสูงขึ้น
- 4) ครูสามารถใช้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลางที่จะสัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ
- 5) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถปรับได้ในแง่ที่เป็นเนื้อหาและประสบการณ์อันเป็นแกนกลางสำหรับผู้เรียนทุกคน และประสบการณ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น (สุนน อมรวิวัฒน์, 2527 : 320)

จันง พรายเข้มแษ (2533 : 2) ได้จัดหมวดหมู่เนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไว้ ดังนี้

- 1) หมวดที่เกี่ยวกับตัวเรา ได้แก่ เนื้อหาที่ว่าด้วย การรักษาความสะอาดและการดูแลอวัยวะต่าง ๆ ของตัวเรา อาหาร สุขนิสัยในการรับประทานอาหารและการขับถ่าย การออกกำลังกายและการพักผ่อน อุบัติเหตุและการป้องกัน ตลอดจนการใช้เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และการรู้จักช่วยตนเอง